

NOVI ZAKON O ZAŠTITI PRIJAVITELJA NEPRAVILNOSTI

Prijavitelji nepravilnosti, tzv. zviždači, su fizičke osobe koje istupaju putem prijavljivanja ili javnog razotkrivanja kada se u okviru svog radnog okruženja susretnu s nepravilnostima koje su od nepovoljnog utjecaja na javno zdravlje, zaštitu potrošača ili neki drugi oblik javnog interesa. Njihova važnost kao osoba koje upozoravaju javnost na opasnost za njezin interes i potrebu zaštite istoga ogleda se kroz činjenicu njihove zaštite u okviru europskog i nacionalnog zakonodavstva koje sve više stavlja naglasak na potrebu njihove bolje zaštite, a u duhu koje je još 2019. godine donesena Direktiva (EU) Europskog parlamenta i Vijeća o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije.

Radi potrebe usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s Direktivom (EU) Europskog parlamenta i Vijeća o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije (dalje: Direktiva), u Narodnim novinama, br. 46 od 15. travnja 2022. objavljen je novi Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti koji je stupio na snagu 23. travnja 2022. (dalje: Zakon), a čiji je cilj učinkovita zaštita prijavitelja nepravilnosti koja uključuje i potrebu da se osiguraju dostupni i pouzdani načini prijavljivanja nepravilnosti. Navedenim Zakonom su, među ostalim, u članku 12. propisani uvjeti pod kojima prijavitelj nepravilnosti ostvaruje pravo na zakonsku zaštitu (koja se ogleda u vidu zaštite identiteta i povjerljivosti, sudskoj zaštiti, naknadi štete, emocionalnoj podršci te drugoj Zakonom predviđenoj zaštiti). Određeni su uvjeti pod kojima prijavitelj nepravilnosti ima pravo na zaštitu ako je imao opravdani razlog vjerovati da su prijavljene ili razotkrivene informacije o nepravilnostima istinite u trenutku prijave ili razotkrivanja, a te su informacije obuhvaćene područjem primjene Zakona te ako je podnio prijavu sustavom unutarnjeg (putem uspostavljenog sustava prijavljivanja nepravilnosti pri poslodavcu) ili vanjskog prijavljivanja nepravilnosti (putem pučke pravobraniteljice) ili je javno razotkrio nepravilnosti. Pod istim uvjetima pravo na zaštitu ostvaruje i osoba koja je anonimno prijavila ili javno razotkrila informacije o nepravilnostima. Zaštita identiteta prijavitelja nepravilnosti (ali i prijavljenih osoba) ostvaruje se kroz dužnost svake osobe koja sudjeluje u postupku povodom prijave nepravilnosti da štiti sve podatke na osnovi kojih se može otkriti identitet prijavitelja i koji smiju biti dostupni isključivo osobama koje primaju prijave i zadužene su za njihovu daljnju obradu. Iznimka od obveze čuvanja podataka jesu slučajevi u kojima sam prijavitelj pristane na njihovo razotkrivanje kao i slučajevi u kojima se to nalaže europskim ili nacionalnim pravom u svrhu istraga nacionalnih tijela ili u okviru sudskog postupka. Prijavitelje nepravilnosti štiti se i od odgovornosti za povredu povjerljivosti utoliko što se ne smatra da je prijavitelj prekršio pravila oko otkrivanja informacija ukoliko je imao objektivno opravdanih razloga vjerovati da su prijava ili javno razotkrivanje nepravilnosti bili nužni, te ne snosi odgovornost u pogledu pribavljanja takvih informacija osim ako su one same po sebi kazneno djelo. Kada prijavljivanje nepravilnosti uključuje poslovnu tajnu, ono se smatra zakonitim u mjeri u kojoj je takvo pribavljanje, prijavljivanje ili razotkrivanje informacija dopušteno europskim ili nacionalnim pravom, sve pod pretpostavkom da prijavitelj ispunjava uvjete za zaštitu. Prijavitelja nepravilnosti štiti se i imenovanjem povjerljive osobe kao fizičke osobe koja je zaposlena kod poslodavca ili neke treće fizičke osobe imenovane od strane poslodavca sa svrhom zaprimanja prijave nepravilnosti i vođenja postupka zaštite povodom prijave nepravilnosti, a koja pod prijetnjom prekršajne odgovornosti (novčana kazna do 30.000,00 kuna) odgovara za zakonito i savjesno obavljanje svoje dužnosti u vidu zaštite prijavitelja nepravilnosti. Takvu povjerljivu osobu, u okviru unutarnjeg sustava prijavljivanja nepravilnosti, mora imenovati svaki poslodavac koji zapošljava najmanje 50 radnika, dok poslodavci koji zapošljavaju manje od 50 zaposlenika mogu, ali ne moraju imenovati takvu osobu. Prijavitelj nepravilnosti od tako imenovane osobe ima pravo tražiti potrebne radnje za zaštitu od osвете kao svake neizravne ili izravne radnje ili propusta u radnom okruženju koja bi zbog prijavljivanja ili javnog razotkrivanja nepravilnosti

uzrokovala neopravdanu štetu prijavitelju (otkaz, uskraćivanje mogućnosti za napredovanje, smanjenje plaće, promjenu radnog vremena i drugo slično postupanje koje nepovoljno djeluje na prijavitelja nepravilnosti). Neovisno o tome postoji li, odnosno je li koristio sustav unutarnjeg prijavljivanja nepravilnosti, prijavitelj nepravilnosti ima mogućnost izravnog prijavljivanja nepravilnosti pučkom pravobranitelju. Prijavitelju nepravilnosti je na raspolaganju i sudska zaštita koja se ostvaruje u postupku koji se pokreće tužbom i u kojem je oslobođen plaćanja sudskih pristojbi, a u kojem se postupku uz suglasnost prijavitelja kao umještač na njegovoj strani može pridružiti pučka pravobraniteljica, organizacije, ustanove, udruge te druge fizičke i pravne osobe koje se u okviru svoje djelatnosti bave zaštitom ljudskih prava i javnih interesa. U sudskom postupku može se podnijeti i prijedlog za određivanje privremene mjere kojom se traži zabrana osвете, otklanjanje radnji koje su posljedica osвете kao i odgoda izvršenja odluka kojima se prijavitelj stavlja u nepovoljniji položaj.

Navedenim načinima zaštite, poboljšanima kroz odredbe novog Zakona, jasno se ukazuje na značaj zviždača u demokratskom društvu u kojem imaju ključnu ulogu u zaštiti temeljnih ljudskih prava i zaštiti interesa. Stoga je donošenje ovog Zakona bilo od interesa cjelokupne zajednice hrvatskog društva u kojem je i dalje nužno ojačavati svijest o važnosti zviždača kao i njihov položaj.

Popis literature:

1. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 46/22)
2. <https://www.ombudsman.hr>

Pripremila: Tanja Valek, mag.iur